

TENDINȚELE ACTUALE ALE ACTIVITĂȚII INVESTIȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ivan LUCHIAN, dr. în economie,

Institutul Internațional de Management IMI-NOVA

<https://orcid.org/0000-0002-8683-7228>, luchian_ivan@mail.ru

Angela FILIP, dr. în economie,

Universitatea de Stat din Moldova

<https://orcid.org/0000-0003-2359-860X>, filip77@mail.ru

DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.cecg.III.2022.16.11>

Summary

At the moment, the investment process in the Republic of Moldova is taking place under the conditions of an unfavorable market situation both at the international and national level. The main purpose of the study was to determine the basic trends of the development of the investment process in the Republic of Moldova. For this, official databases and reports of authorized public institutions were examined. In the same way, the opinions of experts in the given field were studied. The study was conducted on the basic aspects of investment activity: investment in fixed assets, foreign investment, capital market investment opportunities, and investment in free economic zones. During the pandemic crisis, the investment activity in the Republic of Moldova decreased, and currently an important relaunch of the investment activity and a continuation of the attraction of foreign investments can be observed. But until now, an important problem remains the qualitative orientation of the investment activity; the placements in the country's productive sectors remain at an insufficient level. The capital market in the Republic of Moldova continues to have an underdeveloped character. In addition to this, under the conditions of the crisis, its development continued, with the main segment remaining the state securities market. One of the elements of the investment policy of the Republic of Moldova is to ensure the continuity and development of the activity of free economic zones, the liquidation of which is foreseen by the Association Agreement between the European Union and the Republic of Moldova.

Key words: *investments in fixed assets, foreign direct investment, crisis.*

JEL: *E22, F21, O16*

UDC: *330.322.21+339.727.22](478)*

Introducere. Recent experții de la Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare au conturat perspective pesimiste pentru activitatea investițională globală în anul 2022. În particular ei au afirmat: „Anul acesta, climatul de afaceri și investiții s-a schimbat dramatic, deoarece războiul din Ucraina are ca rezultat o criză triplă de prețuri mari la alimente și combustibil și o finanțare mai strictă. Alți factori care întunecă orizontul ISD includ impactul reînnoit al pandemiei, probabilitatea unor creșteri mai mari ale ratelor dobânzii în economiile majore, sentimentul negativ pe piețele financiare și o potențială recesiune”. (UNCTAD, 2022)

Pesimismul economic pentru anul 2022 este împărtășit și de alți experți, care sunt de opinia, că din februarie 2022 s-a declanșat o criză post-pandemică globală sub influența a trei grupuri de factori:

- Suportarea impactului negativ al crizei pandemice globale;
- Manifestarea efectelor negative ale crizei energetice globale;
- Propagarea în spațiul internațional a efectelor războiului dintre Rusia și Ucraina.

Economia Republicii Moldova, la fel, a fost puternic afectată de acești factori, ceea ce complică desfășurarea procesului investițional.

În aceste condiții devine actuală efectuarea analizei tendințelor activității investiționale, care ar putea fi utilă pentru efectuarea ajustărilor necesare în politica investițională a Republicii Moldova.

Gradul de abordare a temei în literatura științifică. Studiul efectuat demonstrează că tematica investițională în Republica Moldova are o prezentare relativ modestă în sursele bibliografice. Între acestea pot fi remarcate publicațiile asupra investițiilor străine directe ale experților Valeriu Prohnițchi, Ana Popa și Adrian Lupușor (Expert Grup), cercetătorilor Andrei Timuș și Victoria Clipa (Institutul Național de Cercetări Economice), Viorel Chivriga (Asociația pentru Politica Externă), Lidia Olaru (Academia de Studii Economice din Moldova). În același context, poate fi remarcată activitatea de cercetare asupra climatului investițional a autorului Aliona Balan (Academia de Studii Economice din Moldova). La fel, poate fi menționat studiul asupra poziției investiționale a Republicii Moldova a cercetătorilor Rodica Burbulea, Elena Moroi (Universitatea Agrară de Stat din Moldova) și Lilia Șargu (Universitatea de Studii Europene din Moldova). Problemele politicii investiționale în economia Republicii Moldova au fost examinate de Nadejda Nazar (Universitatea Agrară de Stat din Moldova).

Metodologia cercetării. Pentru determinarea tendințelor de bază ale desfășurării procesului investițional în Republica Moldova au fost examinate bazele de date oficiale și rapoartele instituțiilor publice abilitate. La fel, au fost studiate opiniile experților din domeniul dat. Studiul a fost efectuat pe aspectele de bază ale activității investiționale: investițiile în active imobilizate, investițiile străine, oportunitățile investiționale ale pieței de capital și investițiile în zonele economice libere.

Rezultate principale. Analiza efectuată demonstrează faptul că după șocul epidemic din 2020 activitatea investițională din anul 2021 a cunoscut o anumită relansare.

Dinamica investițiilor în active imobilizate denotă a tendință generală de creștere (Figura 1).

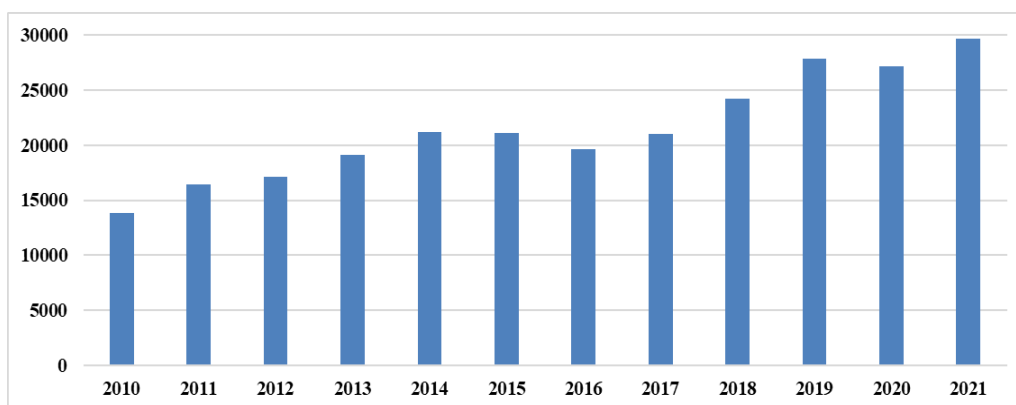

Figura 1. Dinamica volumului anual al investițiilor în active imobilizate în Republica Moldova (milioane lei)

Sursa: (BNS, 2022)

În perioada anilor 2010-2021 investițiile în active imobilizate au crescut de 2,1 ori.

După o reducere cu 2,5% în anul 2020, investițiile în active imobilizate au constituit 29628,0 milioane lei, sporind cu 2514,9 milioane lei (sau cu 9,3%) față de anul precedent.

În prima jumătate a anului 2022 au fost realizate investiții în active imobilizate în valoare de 11833,2 milioane lei, fiind în creștere cu 795,6 milioane lei sau cu 7,7% față de perioada respectivă a anului 2021.

În Tabelul 1 este prezentată dinamica investițiilor în active imobilizate pe tipuri de imobilizări.

Imobilizările necorporale în perioada anilor 2017-2021 au avut un volum nesemnificativ atât ca volum, cât și ca pondere. În anul 2021 ele au sporit până la 651,3 mil. lei și ponderea de 2,2%.

Tabelul 1. Dinamica investițiilor în active imobilizate pe tipuri pe imobilizări (milioane lei)

	2017	2018	2019	2020	2021
Imobilizări necorporale	531,8	640,3	962,2	519,5	651,3
Imobilizări corporale	22966,5	26824,4	30291,0	26593,6	28976,7
<i>din care:</i>					
clădiri rezidențiale	3497,3	3615,2	4519,7	3741,5	3666,7
clădiri nerezidențiale	4873,2	5430,7	5975,0	4510,1	4587,3
construcții ingineresti	3608,0	4977,4	5954,5	6810,5	7301,8
mașini și utilaje	7521,6	8284,0	8949,1	7163,8	8525,0
mijloace de transport	2183,7	2799,2	3040,9	2886,9	3177,7
alte imobilizări corporale	1282,7	1717,9	1851,8	1480,8	1718,2

Sursa: (BNS, 2022)

Imobilizările corporale în anul 2021 au avut o pondere de 97,8% (-0,3 p.p. față de anul 2020).

Volumul lor a constituit 29628,0 mil. lei în anul 2021, fiind în creștere cu 3034,4 mil. lei față de anul 2020.

În anul 2021 în cadrul imobilizărilor corporale au avut loc anumite schimbări structurale.

Au avut loc reduceri în cadrul investițiilor în clădiri rezidențiale – cu 74,8 mil. lei (-2,%), constituind 3666,7 mil. lei;

S-au înregistrat creșteri în următoarele domenii de investiții:

- Investițiile în construcții inginerești - cu 491,3 mil. lei (+7,2%);
- Investițiile în clădiri nerezidențiale – cu 77,2 mil. lei (+1,7%);
- Investițiile în mașini și utilaje – cu 1361,2 mil. lei (+19,0%);
- Investițiile în mijloace de transport - cu 290,8 mil. lei (+10,1%);
- Investițiile în alte imobilizări corporale - cu 237,4 mil. lei (+16,0%).

În ianuarie-iunie 2022 investițiile în imobilizări corporale au constituit 11536,7 milioane lei, fiind în creștere cu 7,0% față de aceeași perioadă a anului precedent.

Investițiile în imobilizări necorporale au constituit 296,5 milioane lei cu un spor de 16,0% față de ianuarie-iunie 2021.

Schimbări esențiale au avut loc în structura investițiilor în activele imobilizate în secțiunea formelor de proprietate (Figura 2).

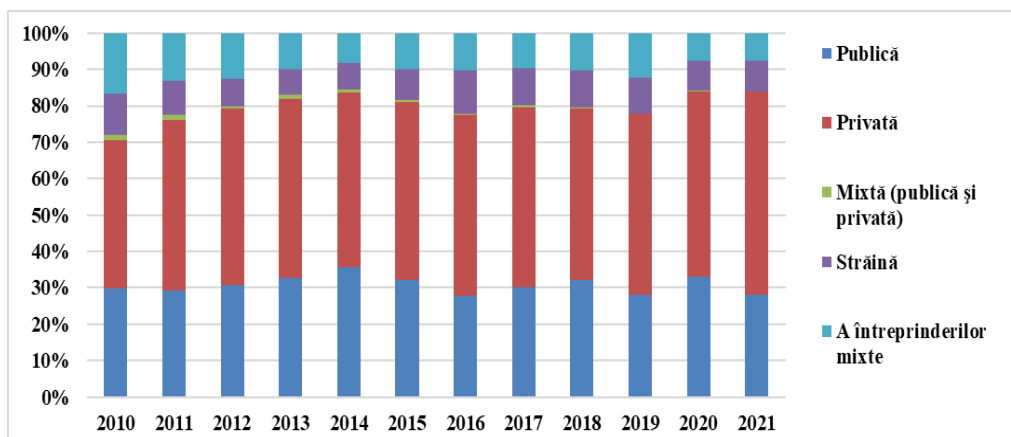

Figura 2. Dinamica schimbărilor structurale ale investițiilor în active imobilizate în Republica Moldova în funcție de forma de proprietate (%)

Sursa: (BNS, 2022)

Investițiile în active imobilizate în proprietate privată în 2021 au constituit 19747,7 mil. lei, sporind față de anul 2020 cu 4367 mil. lei (sau 28,4%). Iar ponderea lor în 2021 a fost de 55,8% (-1,0 p.p. față de 2020).

Investițiile în active imobilizate din proprietatea publică au sporit față de anul 2020 cu 70,0 mil. lei (sau cu 0,7%), constituind 9975,2 mil. lei. Ponderea lor în volumul total de 28,2% în anul 2021 s-a redus cu 8,4 p.p. față de anul 2020.

Investițiile în active imobilizate în proprietate străină în 2021 au însumat 2927,7 mil. lei, fiind în creștere față de anul 2020 cu 456,7 mil. lei (sau 18,5%). Iar ponderea lor în anul 2021 a constituit 8,3% (-0,8 p.p. față de anul 2020).

Investiții respective ale întreprinderilor mixte au crescut până la 2730,7 mil. lei în anul 2021, adică cu 450,5 mil. lei (sau cu 19,8% față de anul 2020). Ponderea lor a coborât până la 7,7% în anul 2021 (- 0,7 p.p. față de anul 2020).

Investițiile întreprinderilor în proprietate mixtă au avut un volum nesemnificativ (30,1 mil. lei) în anul 2021 cu o pondere de 0,1%.

Dinamica schimbărilor structurale ale investițiilor în active imobilizate în diviziune pe sursele de finanțare o vedem în Figura 3.

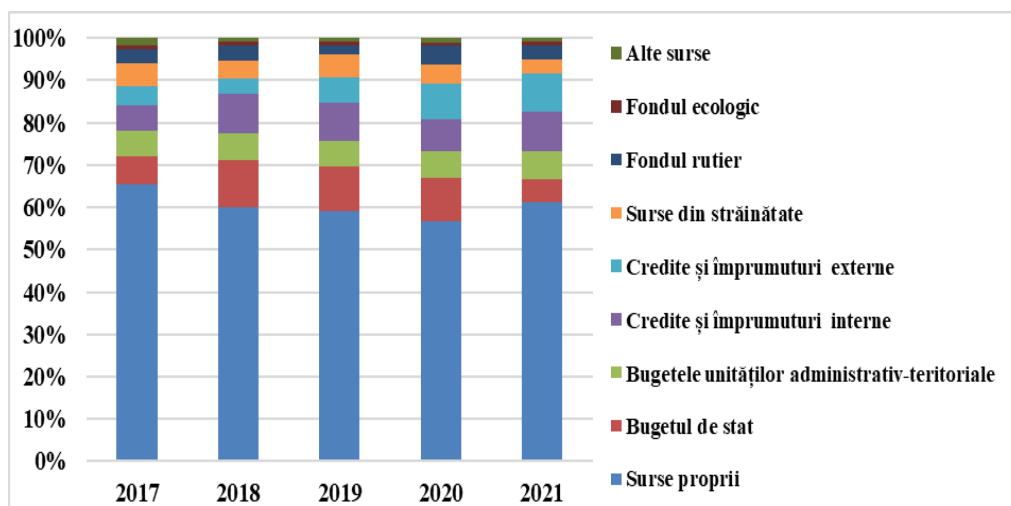

Figura 3. Dinamica schimbărilor structurale ale investițiilor în active imobilizate în Republica Moldova în diviziune pe sursele de finanțare (%)

Sursa: (BNS, 2022)

În anul 2021 sursa principală de finanțare a investițiilor în active imobilizate au fost sursele proprii cu o pondere de 61,1% (+4,3 p.p. față de anul 2020). Volumul lor în 2021 a constituit 21642,8 mil. lei, care a crescut cu 6236,3 mil. lei (sau cu 40,5%) față de nivelul anului 2020.

În anul 2021 relativ importante au rămas creditele și împrumuturile acordate pentru investițiile în active imobilizate:

- Cele externe au avut o pondere de 9,1% (+0,7 p.p. față de anul 2020) și un volum de 3207,2 mil. lei (+954,0 mil. lei sau +42,3% față de anul 2020);
- Cele interne cu ponderea de 9,1% (+1,7 p.p. față de anul 2020) au însumat 3220,7 mil. lei (+1204,7 mil. lei sau +59,8% față de anul 2020).

Investițiile finanțate din bugetele unităților administrativ-teritoriale au avut în anul 2021 ponderea de 6,7% (+0,4 p.p.) și au însumat 2388,7 mil. lei (+679,7 mil. lei sau + 39,8%).

5,6% (-4,7 p.p.) din investițiile în active imobilizate au fost finanțate din Bugetul de stat. Volumul lor în anul 2021 a constituit 1969,0 mil. lei, fiind în reducere față de anul 2020 cu 812,7 mil. lei (sau cu 29,2%).

Prezintă interes și distribuția ramurală a investițiilor în active imobilizate (Figura 4).

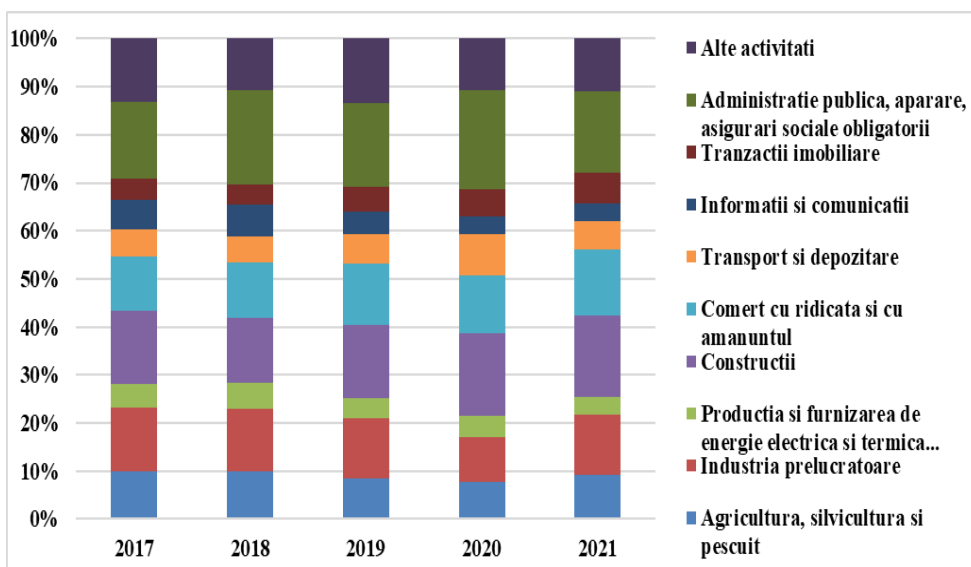

Figura 4. Dinamica schimbărilor structurale ale investițiilor în active imobilizate în Republica Moldova în diviziune pe ramurile economiei (%)

Sursa: (BNS, 2022)

Ponderea de 17,0% în anul 2021 (-3,5 p.p. față de anul 2020) în cadrul investițiilor în active imobilizate o dețin plasamentele în administrația publică, apărare, asigurări sociale obligatorii. Volumul lor a constituit 6018,5 mil. lei, fiind în scădere față de anul precedent cu 138,2 mil. lei (sau cu 2,2%).

La fel, ponderea de 17,0% în anul 2021 (-0,1 p.p. față de anul 2020) revine investițiilor în construcții. Nivelul lor în anul 2021 a constituit 6006,9 mil. lei, fiind în creștere cu 862,1 mil. lei (sau 16,8%) față de anul precedent.

Investițiile în active imobilizate în comerțul cu ridicata și cu amănuntul au avut în anul 2021 o pondere de 13,9% (+1,8 p.p. față de 2020) și au însumat 4928,0 mil. lei, crescând cu 1267,6 mil. lei (sau 34,6%) față de 2020.

Industria prelucrătoare în anul 2021 a deținut ponderea de 12,4% (+2,9%). Suma acestor investiții a constituit 4380,2 mil. lei, mărindu-se cu 1532,5 mil. lei (sau 53,8%) față de anul 2020.

De asemenea, este remarcabilă reducerea în anul 2021 a investițiilor în active imobilizate în transport și depozitare în sumă de 502,0 mil. lei (sau cu 19,6%) față

de anul precedent până la nivelul de 2063,9 mil. lei. Ponderea lor în volumul total a atins nivelul de 5,8% (-2,7 p.p. față de anul 2020).

În Republica Moldova a continuat procesul de atragere a investițiilor străine, ceea ce se confirmă prin dinamica poziției investiționale internaționale (Figura 5).

Astfel, în perioada anilor 2014-2021 a avut loc tendința de mărire a soldului debitor al poziției investiționale internaționale, atingând nivelul de (-5660,97) mil. USD (sau 41,4 la sută în raport cu PIB). Aprofundarea față de anul 2020 a fost de 4,3%.

În anul 2021 valoarea activelor financiare externe a însumat 6266,4 mil. USD, în creștere cu 7,1% față de anul precedent, iar a pasivelor - 11927,4 mil. USD, majorându-se cu 5,7%. Raportul dintre activele și pasivele externe a constituit 52,5% (+0,6 p.p. față de situația de la finele anului 2020).

Dinamica investițiilor străine în Republica Moldova este prezentată în Figura 6.

În anul 2021 stocul investițiilor străine a constituit 11927,4 mil. Dolari SUA, sporind cu 647,0 mil. Dolari SUA (+5,4%) față de sfârșitul anului 2020.

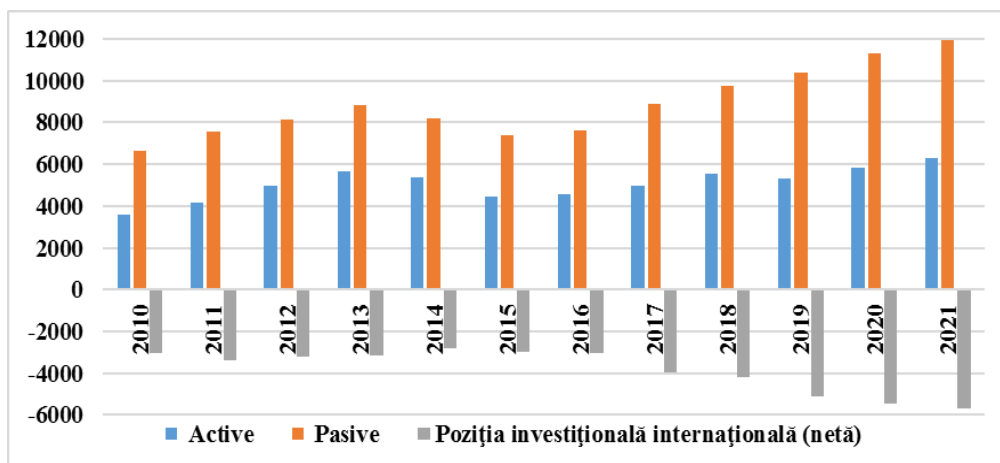

Figura 5. Evoluția poziției investiționale internaționale a Republicii Moldova (milioane Dolari SUA)

Sursa: (Poziția..., n.d.)

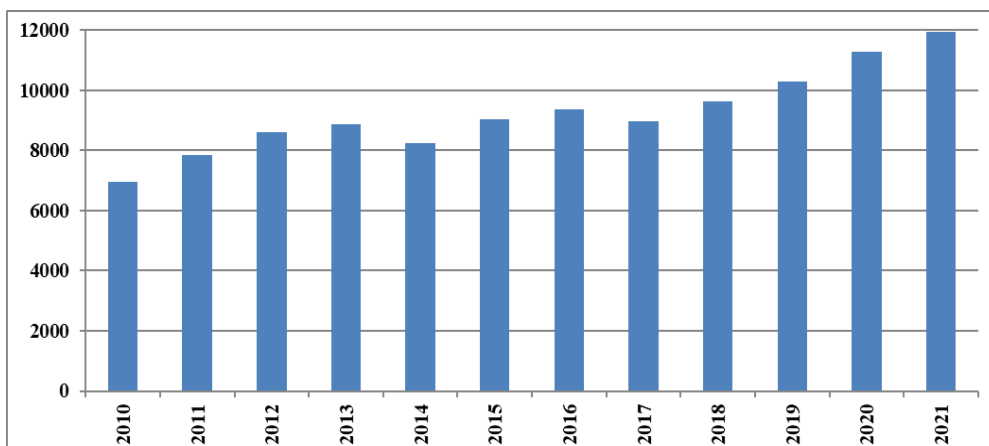

Figura 6. Dinamica volumului stocului investițiilor străine în Republica Moldova (milioane Dolari SUA)

Sursa: (Poziția..., n.d.)

Structura stocului investițiilor străine este prezentată în Figura 7. În anul 2021 în investițiile străine din Republica Moldova au predominat alte investiții cu o pondere de 59,5%, investițiile directe cu 40,2%, iar investițiile de portofoliu cu derivatele financiare au avut cea mai scăzută pondere – 0,3%.

La sfârșitul anului 2021 alte investiții au avut volumul de 7097,7 mil. Dolari SUA (+595,4 mil. Dolari SUA sau +9,2% față de anul 2020).

La 31.12.2021 stocul total al investițiilor străine directe (ISD) a fost de 4800,7 mil. Dolari SUA (+52,9 mil. Dolari SUA sau +1,1% față de anul 2020).

Investițiile străine de portofoliu la 31.12.2021 au deviat neesențial la nivelul de 28,95 mil. USD (-1,3 mil. Dolari SUA sau - 4,3% față de anul precedent).

În ce privește structura ISD, aceasta este prezentată în Figura 8. În anul 2021 ponderea participațiilor și a acțiunilor fondurilor de investiții în stocul total al ISD a constituit 60,1%, având volumul de 2884,9 mil. Dolari SUA (+73,1 mil. Dolari SUA sau 2,6%).

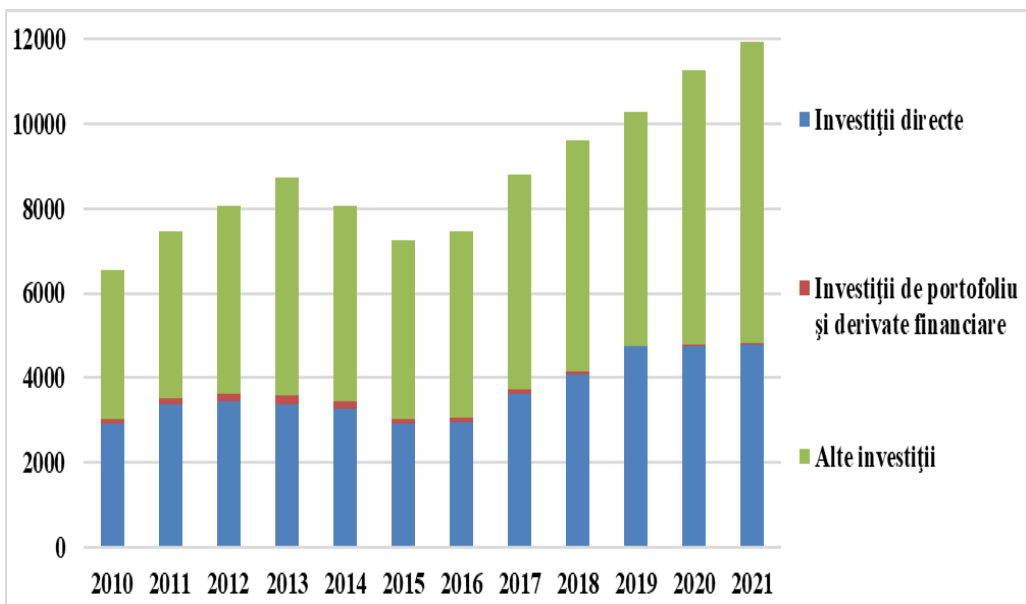

Figura 7. Structura investițiilor străine în Republica Moldova pe categorii (milioane Dolari SUA)

Sursa: (Poziția..., n.d.)

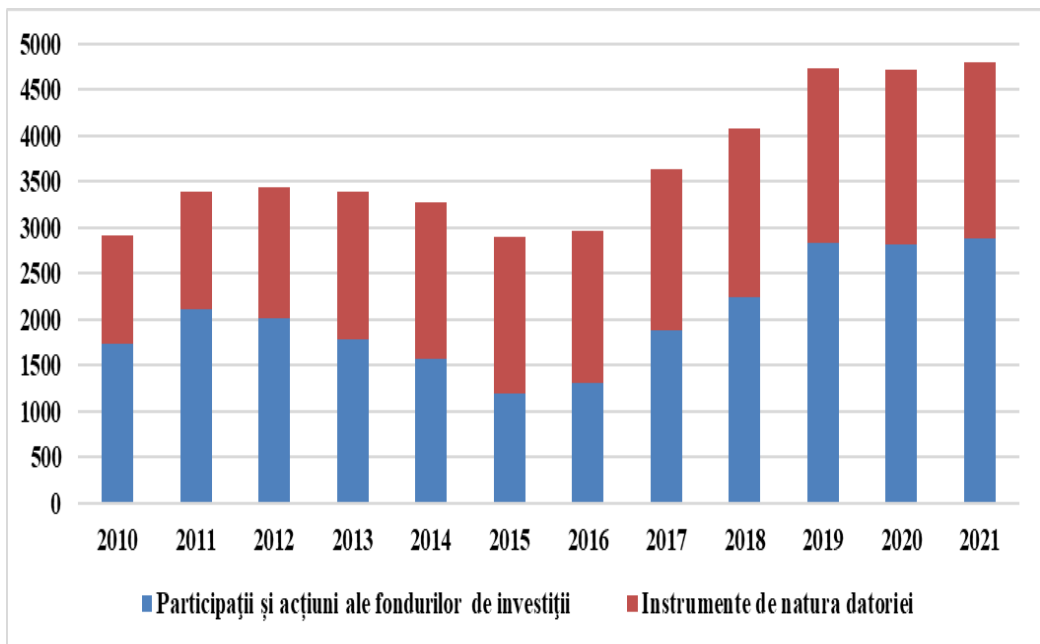

Figura 8. Structura ISD pe forme în Republica Moldova (milioane Dolari SUA)

Sursa: (Poziția..., n.d.)

Respectiv, instrumentele de natura datoriei în anul 2021 au însumat 1915,9 mil. Dolari SUA (+19,0 mil. USD sau 1,0%), având ponderea de 39,9%.

Repartizarea investițiilor străine directe pe țările de proveniență este prezentată în Figura 9.

În distribuția geografică a ISD în forma participațiilor și acțiunilor acumulate în anul 2021 ponderea de 85,9% le-a revenit țărilor Uniunii Europene, care au avut volumul de 2477,0 mil. Dolari SUA. Investitorilor proveniți din țările CSI le-a revenit ponderea de 0,8% cu suma de 24,3 mil. Dolari SUA. Investitorii proveniți din alte țări au deținut ponderea de 13,3% și valoarea investițiilor de 383,6 mil. Dolari SUA.

Repartizarea investițiilor directe în capital propriu acumulat pe activități economice este demonstrată în Figura 10. Principalele domenii de alocare a investițiilor străine directe au fost: activitățile financiare, care în anul 2021 au avut ponderea (31,7%), comerțul cu ridicata și amănuntul (25,4%), industria prelucrătoare (20,0%), informații și comunicații (5,2%).

Pe capital din Republica Moldova au avut loc următoarele.

Un eveniment marcant al anului 2021 a fost apariția de noi instrumente financiare pe piața locală de capital.

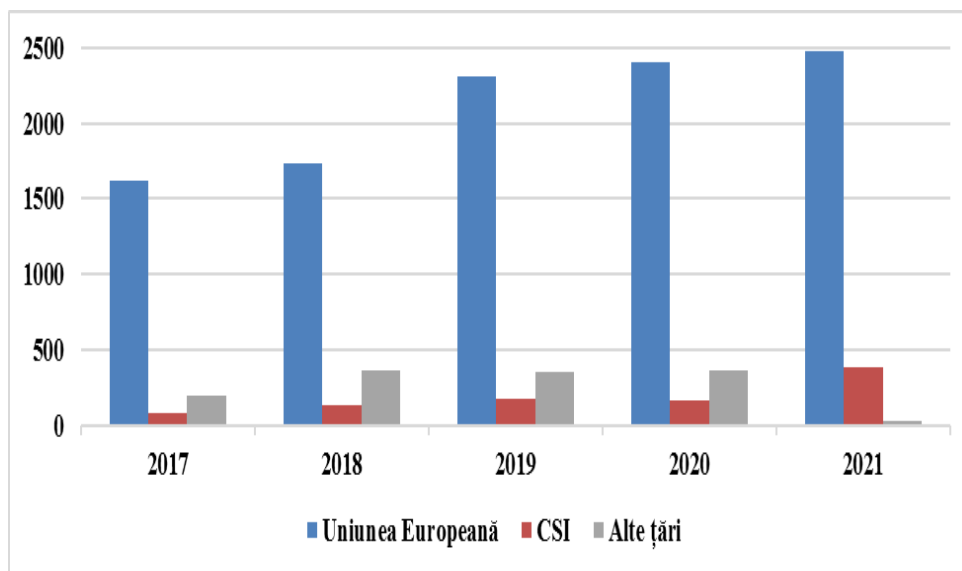

Figura 9. Dinamica ISD pe zone geografice (milioane Dolari SUA)

Sursa: (Poziția..., n.d.)

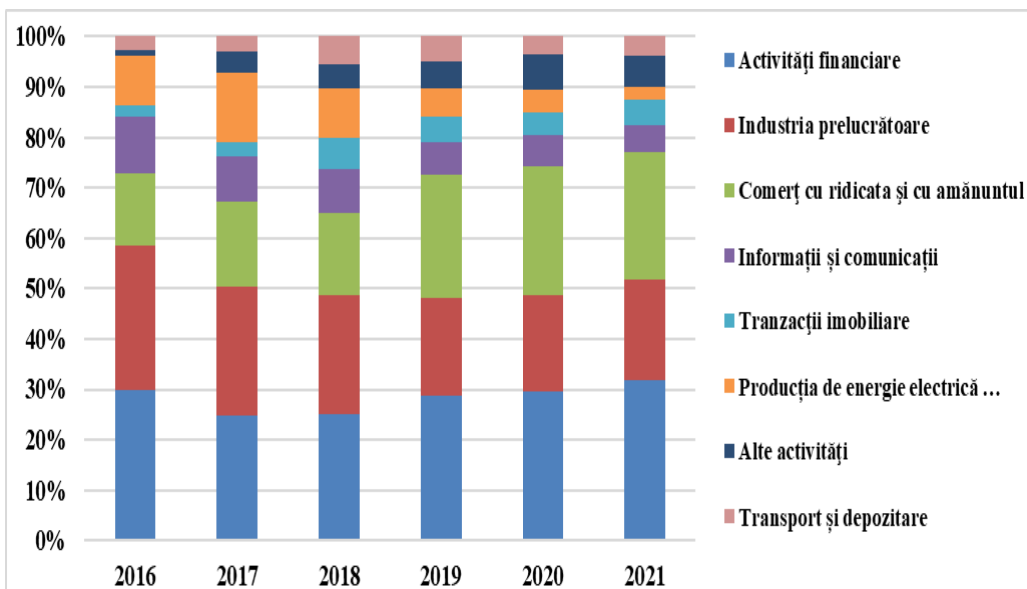

Figura 10. Repartizarea ISD pe domenii de activități economice (milioane Dolari SUA)

Sursa: (Poziția..., n.d.)

Astfel, în premieră pe segmentul primar al pieței de capital, au fost înregistrate primele obligațiuni emise de autoritățile publice locale (Primăria or. Sîngera și Primăria mun. Ceadăr-Lunga), în valoare totală de 7,5 mil. lei. (CNPFF, 2021)

În ce privește volumul plasamentelor noi de acțiuni pe piață, în anul 2020 pe piața primară de capital au avut emisiuni de acțiuni ordinare nominative în sumă de 83,3 mil. lei (CNPFF, 2020), iar în anul 2021 a avut loc o creștere a volumului emisiunilor de valori mobiliare până la nivelul de 514,1 mil. lei, inclusiv a acțiunilor plasate la înființare 506,5 mil. lei. (CNPFF, 2021)

În primul trimestru al anului 2022 s-a manifestat o anumită învioreare în forma emisiunilor de valori mobiliare în valoare totală de 1617,99 mil. lei, în ascensiune cu 1599,22 mil. lei comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent, creșterea substanțială a volumului fiind determinată de emisia suplimentară de acțiuni ale S.A. "Energocom" (1393,78 mil. lei sau 86,1 din totalul înregistrat). (CNPFF, 2022)

Suma tranzacțiilor pe piața secundară cu acțiunile companiilor în anul 2020 a constituit 1669,9 mil. lei. În anul 2021 acest indicator a însumat 2061,0 mil. lei. În trimestrul I 2022 pe piața secundară au fost efectuate tranzacții în volum de 328,6 mil. lei raportate la 2,6 mil. valori mobiliare, volumul acestora înregistrând o creștere cu 304,15 mil. lei comparativ cu anul 2021.

Un obiect al investițiilor financiare rămân a fi valorile mobiliare de stat.

În acest context, experții de la Banca Națională a Moldovei menționează: „...în condițiile specifice ale anului 2021 apetitul investitorilor pentru aceste tipuri de plasamente a fost unul modest. ...Chiar și în aceste condiții Ministerul Finanțelor a

reușit plasarea unui volum record din perspectiva istorică de 25262,8 milioane lei pe ansamblul perioadei.” (BNM, 2021)

Cele mai solicitate VMS pe piața primară (93,5%) rămân instrumentele de împrumut cu termenul de până la un an. De asemenea, un aspect important constituie faptul că partea principală (92,6%) din plasamentele de VMS aparțin băncilor comerciale.

Volumul VMS tranzacționate pe piața secundară a însumat 1308,0 milioane lei, față de 988,0 milioane lei în anul precedent.

Zonele economice libere (ZEL) au devenit un instrument important de atragere a investițiilor (Figura 11).

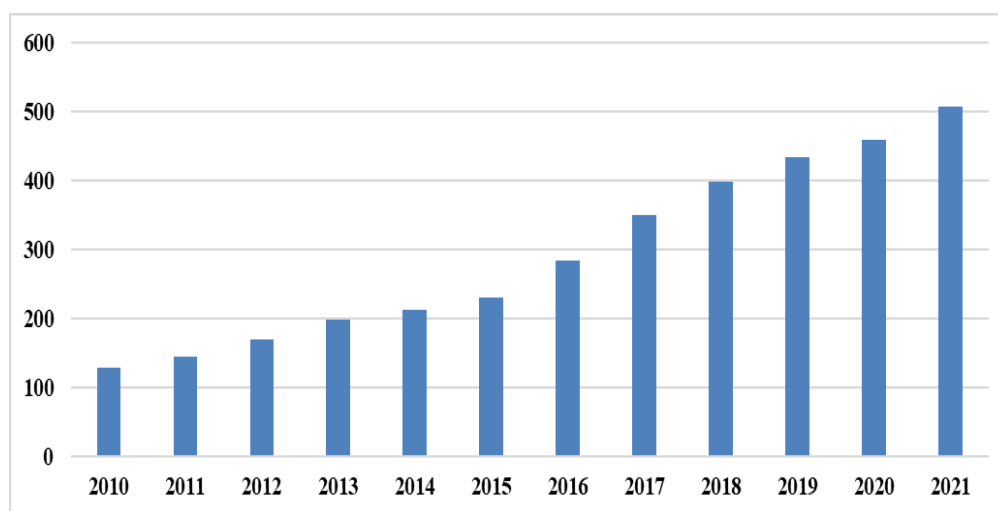

Figura 11. Dinamica stocului de investiții în zonele economice libere din Republica Moldova (milioane Dolari SUA)

Sursele: (Chivriga, 2014), (Ivan, 2018), (Balan, 2020), (Investițiile..., n.d.), (ME, 2022)

În anul 2021 investițiile în ZEL au constituit 47,3 milioane Dolari SUA, fiind în creștere de 21,1 milioane Dolari SUA din anul precedent. În 2021 stocul investițiilor în ZEL a atins 506,2 milioane de dolari. O mare parte a acestor investiții au fost atrase de ZEL „Bălți” (249,5 milioane Dolari SUA), ZEL „Ungheni Business” (103,8 milioane Dolari SUA) și ZAL „Expo-Business-Chișinău” (75,3 milioane Dolari SUA). (ME, 2022)

La momentul de față, o problemă importantă a politicii investiționale a Republicii Moldova este că în baza articolelor 340 și 341 ale Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, ZEL-urile din Republica Moldova urmează a fi lichidate până în anul 2024.

Reieșind din importanța ZEL pentru dezvoltarea regională, Veaceslav Ioniță s-a expus în această privință (Caragacean, 2022):

- Se recomandă dezvoltarea ZEL specializate în prelucrarea producției agricole cu valoare adăugată înaltă și orientate către export.

- În cadrul ZEL industriale necesită substituie produsele importate. Sunt companii care lucrează în aceste zone și care au până la 17 mii de tipuri de produse pe care le importă în partide mici, fapt care face ca logistica importurilor să fie una foarte dificilă.

- Se recomandă asigurarea unei prezențe uniforme a ZEL pe tot teritoriul Republicii Moldova.

Discutarea rezultatelor, concluzii. În pofida condițiilor economice nefavorabile, procesul investițional din Republica Moldova are tendința de relansare după criza pandemică. În același timp, este necesară ajustarea politicii investiționale a țării în scopul reorientării fluxurilor investiționale spre ramurile prioritare pentru dezvoltarea economică. Piața de capital din Republica manifestă o anumită lărgire, însă caracterul ei subdezvoltat într-o anumită măsură împiedică amplificarea procesului investițional prin capacitatea ei limitată de a mobiliza mijloace bănești din surse interne și externe. Un instrument important de mobilizare a capitalului investițional sunt zonele economice libere, dar în activitatea lor se manifestă o contradicție dintre interesele dezvoltării regionale și angajamentele Republicii Moldova în cadrul integrării europene. Această problemă necesită soluționare operativă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

BALAN, Aliona (2020) *Climatul investițional și tendințele din dinamica investițiilor străine directe în Republica Moldova*, În: Revista „ECONOMICA” nr.4 (114), p. 45-64. . ISSN 1810-9136

Biroul Național de Statistică, *Investiții în active imobilizate*, [Accesat la 3 septembrie 2022], Disponibil: <https://statistica.gov.md>

Banca Națională a Moldovei, *Raportul anual al Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2021*, [Accesat la 2 septembrie 2022], Disponibil: https://www.bnm.md/files/Raport_Anual_2021.pdf

CARAGACEAN, Mihai (2022) *Fără Zone Economice Libere din 2024? Prevederile Acordului de Asociere cu UE, părerile experților și ale administratorilor*, <https://agora.md/stiri/97272/fara-zone-economice-libere-din-2024-prevederile-acordului-de-asociere-cu-ue-parerile-expertilor-si-ale-administratorilor?fbclid=IwAR3yX7H6nbRfA8BEloP5lpht6vGEJguxTaCsnxDn2pcQoGZ-hY2fXIOTus8>

CHIVRIGA, Viorel (2014) *Atragerea investițiilor străine directe în Republica Moldova: analiza impedimentelor*, [Accesat la 15 septembrie 2022], Disponibil: http://old.ape.md/public/publications/2205156_md_viorel_chivrig.pdf

Comisia națională a Pieței Financiare, *Buletinul informativ al CNPF. Trimestrul I 2022*, [Accesat la 5 septembrie 2022], Disponibil: [https://www.cnpf.md/storage/files/files/Buletin%20Trimestrul%20I%20%202022\(1\).pdf](https://www.cnpf.md/storage/files/files/Buletin%20Trimestrul%20I%20%202022(1).pdf)

- Comisia națională a Pieței Financiare, *Raportul anual pentru anul 2020*, [Accesat la 5 septembrie 2022], Disponibil: <https://www.cnpf.md/storage/files/files/Raport%20Anual%20CNPf%202020.pdf>
- Comisia națională a Pieței Financiare, *Raportul anual pentru anul 2021*, [Accesat la 5 septembrie 2022], Disponibil: https://www.cnpf.md/storage/files/files/RA%202021%20final%2031_%2005_2022.pdf
- Investițiile în zonele economice libere din moldova în 2020 au constituit 26,2 milioane de dolari*, [Accesat la 13 septembrie 2022], Disponibil: <http://www.infotag.md/economics-ro/291975/>
- IVAN, Camelia – Elena (2018) *Investiții străine directe în economia Republicii Moldova*, [Accesat la 2 septembrie 2022], Disponibil: https://revista.isfin.ro/wp-content/uploads/2018/11/6.5_Camelia-Ivan_RO.pdf
- Ministerul Economiei, *Raport privind activitatea Zonelor Economice Libere din Republica Moldova pentru anul 2021*, [Accesat la 12 septembrie 2022], Disponibil: <https://date.gov.md>
- Poziția investițională internațională*, [Accesat la 5 septembrie 2022], Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/tipuri-de-publicatii/pozitia-investitionala-internationala>
- UNCTAD (2022) *Global foreign direct investment recovered to pre-pandemic levels in 2021 but uncertainty looms in 2022*, [Accesat la 14 septembrie 2022], Disponibil: <https://unctad.org/press-material/global-foreign-direct-investment-recovered-pre-pandemic-levels-2021-uncertainty>